

Životný osud

V Čechách prežil celý svoj život. Narodil sa v Prahe 5. októbra 1781 ako štvrté dieťa z dvanástich. Matka bola pražská Nemka, starostlivá a zbožná. Otec pochádzal z Talianska, venoval sa obchodu so starožitnosťami a umeleckými predmetmi. Nadaný **Bernard** navštevoval nemeckú základnú školu a piaristické gymnázium, súkromne študoval taliančinu, francúzštinu a gréčtinu. Pri štúdiu filozofie (1796–1799) na pražskej univerzite objavil netradičné súvislosti medzi matematikou, logikou a filozofiou. Filozofickú fakultu absolvoval s vyznamenaním a rozhodol sa ešte pre štúdium teológie (1800–1804). Absolvoval aj prísne skúšky z matematiky a fyziky, získal doktorát filozofie, stal sa kňazom (1805). Bol menovaný za univerzitného učiteľa náboženstva (1806), napriek tomu, že mal povest' talentovaného matematika a uchádzal sa

o profesúru v tomto odbore. **Bolzano** aj na poste univerzitného katechéta učil študentov kriticky a nezaujato myslieť. *Omnoho viac ako o šírenie užitočných právd sa musíme usilovať o to, aby sa cvičením u ľudí rozvinula schopnosť úsudku... musíme ich naučiť samostatne rozpoznávať nesprávne úsudky.* Bol členom matematickej sekcie Kráľovskej českej spoločnosti náuk (1815), neskôr (1841–1848) aj sekretárom jej matematickej a filozofickej sekcie i dekanom filozofickej fakulty (1818). Odklon od úradne stanovených osnov pre vyučovanie náboženstva ho priviedol k sporu s vrchnosťou v Prahe i vo Viedni. Za niektoré názory z jeho kázni, ktoré boli označené za neprispôsobené vieroučným pojmom a potrebám vtedajšej cirkevnej a vládnej moci, ho zosadili z miesta univerzitného učiteľa (1819), poslali ho do výslužby a zakázali mu verejnú činnosť. Bol prinútený orientovať sa na vedné odbory, v ktorých možno slobodne argumentovať a dokazovať – matematiku a logiku. V tichom prostredí Těchobuzi na Pacovsku (1823–1841) žil skromne v rodine priateľa J. Hoffmanna, čo mu umožnilo venovať sa aj úvahám o všeobecnom ľudskom poznaní, o spravodlivejšom spoločenskom poriadku. Písal po nemecky, jeho práce vydali žiaci a prívrženci. Chatrné zdravie a tuberkulózne chrlenie krvi mu sťažovalo život. Z jeho jedenástich súrodencov sa dospelého veku dožil iba jeden. V rodine brata Jána, v pražskej Celetnej ulici, strávil **Bernard Bolzano** posledné roky života. Trápený dlhodobou chorobou, zomrel na ťažký zápal pľúc 18. decembra 1848. Za veľkej účasti pražského ľudu ho pochovali na Olšanskom cintoríne v Prahe.

Prenikavá logika pojmov

Profesor pražskej univerzity, ukázal nové možnosti pre zosúladienie pojmovej usporiadanosti so skutočnými formami pravdy vo svete. Zapísal sa do kultúrnych dejín ako významný matematik, logik, filozof i sociálny mysliteľ. Stal sa príkladom korektného vedeckého záujmu i ušľachtilej ľudskosti mravnej autority. Ako nezabudnuteľná učiteľská osobnosť viedol študentov ku kritickému a nezaujatomu mysleniu, k odvahe sa slobodne vyjadrovať a správne argumentovať. V *Paradoxoch nekonečna* vystihol niektoré zásadné myšlienky modernej teórie množín. Medzi prvými pochopil význam aktuálneho nekonečna v matematike. V oblasti sémantickej logiky v práci *Vedoslovie* kriticky a originálne zameril svoju pozornosť na precízne definovanie základných pojmov rôznych vedných odborov. Pozoruhodným

spôsobom predvídal celý rad zásadných problémov modernej formálnej logiky a teórie vedy. Svoje utopické predstavy o riadení spoločnosti zverejnil v práci *O najlepšom štáte*. Vždy sa snažil zabrániť zlu a trápeniu, chcel spojiť rozum a moc. **Bolzano** zdôrazňoval úlohu celoživotného štúdia, lebo vzdelanie považoval za účinný nástroj formovania rozumu.

Súlád slov a skutkov

Z odkazu významných učiteľov, ktorí dokázali zosúladiť slová so skutkami a osobným životom zostane vždy niečo pozitívne vo vedomí ich žiakov, aj keď sa ich cesty rozídu. Profesor **Bernard Bolzano**, si ešte ako začínajúci vychovávateľ predsavzal: *Mojou prvou povinnosťou musí byť, aby som si získal lásku svojich žiakov.* Jeho prednášky mali cieľavedomú nadväznosť a logickosť s hlboko ľudským prístupom k študentom ... *aby to, čo možno bolo povedané nejasne, bolo vysvetlené jasnejšie, to, čo je úplne nesprávne, bolo odvolané, ale všetko správne a pravdivé, aby čo najskôr bolo všeobecne prijaté.* K tomu patrí aj skromné, dôstojné a láskavé vystupovanie v škole i na verejnosti. *Múdry človek nie je nikdy pyšný a spupný; skôr o sebe zmýšľa skromnejšie ako iní... nechce panovať nad inými, ale nechce tiež byť ich sluhom...*

Študentom, z odkazu B.B.

- ♣ *Zo všetkých možných spôsobov jednania vyber vždy ten, ktorý po uvážení všetkých dôsledkov najviac prispeje k blahu celku.*
- ♣ *Musíme byť rozhodní. Prilnúť k pravde, k dobrej veci ľudstva, a nie sa chcieť zapáčiť nejakej strane, nejakej ľudskej stolici.*
- ♣ *Priznajme sa pred celým svetom, že potrebujeme lásku, milovať a byť milovaní. Nehanbime sa za to, že sme ľudia!*
- ♣ *Nič nemôže zabrániť tomu, aby sme neodvodili z najpravdivejších tvrdení, ak ich spojíme s nepravdivými predpokladmi – najzvrátenejšie a najhanebnejšie závery.*
- ♣ *Viera nás nezabavuje povinnosti používať vlastný rozum a naopak.*
- ♣ *Filozofiu môže s úžitkom sledovať len ten, kto má solídne matematické vzdelanie.*
- ♣ *Pravá veselosť neuberá z dôstojnosti ľudskej, ale je aj podstatnou podmienkou jej dokonalosti.*
- ♣ *Byť šťastný a iných obšťastňovať – to je pravé poslanie človeka... Podstatné je cítiť v každom človeku dôstojnosť ľudskej prirodzenosti.*
- ♣ *Bez toho, že by sme preceňovali hodnotu, ktorú poznanie má, musíme všetci uznať, že nevedomosť a omyl pôsobí celému ľudstvu nesmierne zlo... každý človek, pokiaľ je živý, má pokračovať vo svojom vzdelávaní...*
- ♣ *Nič na svete nesmieme mať za istejšiu a nepochybnejšiu ako zásadu, že všetci pozemšťania sa vyznačujú v podstate rovnakou prirodzenosťou a majú v podstate rovnaké práva... Každý boháč namiesto toho, aby si robil nárok na zvláštne prejavy úcty, by mal cítiť kvôli svojmu bohatstvu potrebu spravodlivosti a obhajoby.*

Žije v našich predstavách

Múdry a ušľachtilý **Bernard Bolzano** zostane dejinách zapísaný ako úprimný človek, ktorý svoje presvedčenie, vedecké i humanistické, nielen hlásal, ale aj žil. Podarilo sa mu vytvoriť obdivuhodné dielo zjednocujúce morálne ideály s prísnu vedeckou metódou, praktické postupy bádania s teoretickou logikou, oduševnenie pre pojmovú usporiadanosť so skutočnými formami pravdy a sveta. Myšlienka Isokratova, použitá ako motto jeho prvej vedeckej práce, je výstižnou charakteristikou i podnetným impulzom: *Vo vedách i vo všetkých ostatných oblastiach neprinášajú pokrok tí, ktorí krčovite zotrúvajú na ustálenom stave vecí, ale tí, ktorí sa usilujú o lepšie, tí, ktorí sa odvážia stále meniť všetko, čo nie je v poriadku.* Osobnosť a činnosť **Bernarda Bolzana** charakterizoval, výstižne a stručne, J. Loužil: *Výnimočná ľudská osobnosť a charakter, zbožňovaný učiteľ mládeže, láskavý k druhým a prísny k sebe, príklad neúplatného mysliteľa, povzneseného nad oficiálne počty a pochybnú slávu, neúnavný hlásateľ vzájomného porozumenia a spolupráce, apoštol najvyššieho mravného zákona všeobecného prospechu.* Ako nezabudnuteľná učiteľská osobnosť zostane **Bernard Bolzano** zapísaný nielen medzi najprenikavejších mysliteľov 19. storočia v Čechách, ale aj do množiny nezabudnuteľných postáv európskej kultúrnej civilizácie. Zaslúži si aj náš potlesk.

(Dušan Jedinák)